

О. А. Руда,
к. е. н., доцент, доцент кафедри фінансів, банківської справи та страхування,
Вінницький національний аграрний університет
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-3266-7470>
О. В. Марценюк,
к. е. н., доцент кафедри фінансів, банківської справи та страхування,
Вінницький національний аграрний університет
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-0920-7070>

DOI: 10.32702/2306-6814.2025.8.107

ДОЛАРИЗАЦІЯ В УКРАЇНІ: ЧИННИКИ ВИНИКНЕННЯ, ЕКОНОМІЧНІ НАСЛІДКИ ТА ВПЛИВ НА БАНКІВСЬКУ СИСТЕМУ

O. Ruda,
PhD in Economics, Associate Professor of the Department of Finances, Banking and Insurance,
Vinnytsia national agrarian University, Vinnytsya
O. Martseniuk,
PhD in Economics, Associate Professor of the Department of Finance, Banking and Insurance,
Vinnytsia National Agrarian University

DOLLARIZATION IN UKRAINE: CAUSES, ECONOMIC CONSEQUENCES,
AND IMPACT ON THE BANKING SYSTEM

У статті розглянуто поняття доларизації як процесу часткової або повної заміни національної валюти іноземною, зокрема долларом США, та проаналізовано вплив на економіку та банківську систему України. Окреслено різні типи доларизації, серед яких офіційна, неофіційна, фінансова, а також причинні фактори, що сприяють цьому процесу, зокрема макроекономічну нестабільність, інфляцію та політичну кризу. Особливу увагу приділено економічним наслідкам доларизації, таким як зниження ефективності монетарної політики, зростання валютного ризику та ускладнення управління ліквідністю банків. Водночас зазначено і позитивні аспекти, зокрема залучення іноземних інвестицій та захист заощаджень. Важливим аспектом є роль НБУ у зменшенні рівня доларизації, використовуючи інструменти монетарної політики та регуляції. Досліджено та здійснено порівняння досвіду інших країн у процесах дедоларизації та запропоновано рекомендації для України, що спрямовані на зниження надмірної залежності від іноземної валюти та зміцнення національної грошової одиниці.

The article explores the concept of dollarization as a process of partial or complete replacement of the national currency with a foreign one, particularly the US dollar, and analyzes its impact on the economy and banking system of Ukraine. It outlines the different types of dollarization-official, unofficial, and financial -as well as the causal factors that contribute to this process, including macroeconomic instability, inflation, and political crises. Particular attention is paid to the economic consequences of dollarization, such as the reduced effectiveness of monetary policy, increased foreign exchange risk, and the complications it causes for bank liquidity management. At the same

time, the paper highlights certain positive aspects, including the attraction of foreign investment and protection of savings. An important focus is the role of the National Bank of Ukraine (NBU) in reducing the level of dollarization through the use of monetary policy instruments and regulatory measures. The article also examines and compares the experience of other countries in de-dollarization processes and offers recommendations for Ukraine aimed at reducing excessive dependence on foreign currency and strengthening the national monetary unit.

Dollarization is an economic phenomenon that involves the partial or full displacement of the national currency by a foreign one, primarily the US dollar, across various areas of economic activity. This may include the circulation of cash, preservation of savings, contract settlements, and pricing of goods and services. Among the key preconditions for the spread of dollarization are macroeconomic instability, high inflation rates, weakness of the national financial system, lack of trust from both the public and businesses in the domestic currency, and political and institutional instability. All these factors lead to increased demand for more stable foreign currencies, which are perceived as safer stores of value and protection against exchange rate volatility.

For Ukraine's banking system, dollarization presents a dual-edged effect. On the one hand, it provides access to additional financial resources, especially deposits in foreign currency, which can temporarily enhance banks' liquidity. On the other hand, a high degree of dollarization creates substantial currency risks, reduces the effectiveness of monetary policy, complicates lending in the national currency, and increases the vulnerability of the financial sector to external shocks.

Given Ukraine's open economy and high sensitivity to exchange rate fluctuations, the government is actively implementing a de-dollarization policy aimed at strengthening confidence in the hryvnia and reducing dependence on foreign currency.

Ключові слова: доларизація, депозитна доларизація, депозитна долпризація, дедоларизація, банківська система, іноземна валюта.

Key words: dollarization, deposit dollarization, de-dollarization, banking system, foreign currency.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ У ЗАГАЛЬНОМУ ВИГЛЯДІ ТА ЇЇ ЗВ'ЯЗОК ІЗ ВАЖЛИВИМИ НАУКОВИМИ ЧИ ПРАКТИЧНИМИ ЗАВДАННЯМИ

У періоди економічної нестабільності, політичної турбулентності або кризових явищ довіра населення до національної валюти суттєво знижується. Це призводить до активного переорієнтування фінансових звичок громадян на користь збереження коштів в іноземній валюті, яка сприймається як більш надійна та стійка до девальваційних ризиків. У таких умовах виникає явище доларизації — процес, за якого іноземна валюта активно використовується як засіб заощадження, розрахунків і ціноутворення поряд з національною грошовою одиницею.

Доларизація є складним і багатограним економічним феноменом, який охоплює як макроекономічні (зовнішньоекономічна діяльність, валютні резерви, грошово-кредитна політика), так і мікроекономічні рівні (поведінка домогосподарств, підприємств, банківських установ). Її найгостріші наслідки проявляються у банківському секторі, який з одного боку є провідником валютних ризиків, а з іншого — інструментом реалізації

державної монетарної політики. Підвищений рівень доларизації банківської системи ускладнює регуляторні процеси, знижує ефективність впливу Національного банку України на грошовий ринок та посилює вразливість фінансової системи до зовнішніх шоків.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ І ПУБЛІКАЦІЙ

Питанням доларизації та впливу її на банківську систему такі вчені, як Береславська О. [1], Дернова І. [2], Діба О. [3], Крупка І. [4], Хведчук К. [9] та ін.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Мета статті полягає в дослідженні впливу доларизації на банківську систему України, аналізі її рівня, наслідків та факторів, що сприяють або гальмують цей процес, а також вивчення ефективності заходів щодо дедоларизації та їх впливу на економічну стабільність країни.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ ДОСЛІДЖЕННЯ

Термін "доларизація" походить від назви національної валюти США — долара, однак він має ширше значення та не обмежується виключно використанням до-

Таблиця 1. Форми прояву доларизації в економіці України

Форма доларизації	Суть	Приклади в Україні
1. Фінансова (валютна)	Застосування іноземної валюти у банківських операціях	- Депозити в доларах США - Кредити у валюті - Валютні заощадження населення
2. Платіжна (транзакційна)	Використання долара в розрахунках між фізичними та юридичними особами	- Оплата нерухомості у доларах - Прив'язка цін на авто до долара
3. Номінальна (цінова)	Орієнтація на валюту при ціноутворенні та плануванні	- Встановлення цін у «умовних одиницях» - Оренда з прив'язкою до курсу USD
4. Психологічна	Довіра до іноземної валюти як до стабільної	- Населення зберігає «в подушці» валюту - Купівля долара під час нестабільності
5. Юридична (формальна)	Закріплення валютних розрахунків на рівні законів	- В Україні обмежено, але трапляються судові контракти, де розрахунки вказані в USD

Джерело: сформовано на основі [4, 8].

лара США. У більш загальному розумінні доларизація означає процес витіснення національної валюти іноземною, і при цьому як засіб розрахунків, заощаджень або оцінки вартості може використовуватись будь-яка інша конвертована валюта (наприклад, євро або швейцарський франк).

Історичні витоки доларизації сягають середини ХХ століття, а саме — створення Бреттон-Вудської валютної системи у 1944 році. Саме тоді було закладено основи домінування долара США у міжнародних розрахунках, резервних операціях та фінансових потоках. Ця система фактично закріпила пріоритетність американської валюти на глобальному рівні та сприяла поступовому витісненню інших валют у світовій фінансовій архітектурі [3].

Доларизація чинить істотний вплив на функціонування фінансових ринків країн, що не є емітентами резервних валют. Її наслідки можуть бути як економічно обумовленими, так і непередбачуваними. Зокрема, значна доля іноземної валюти в обігу знижує ефективність реалізації грошово-кредитної політики центральних банків, позбавляючи їх важелів впливу на внутрішню монетарну ситуацію.

У більшості випадків доларизація виникає в умовах тривалої макроекономічної нестабільності, низького рівня довіри до національної валюти та інфляційних очікувань. У такій ситуації економічні суб'єкти (населення, підприємства, інвестори) схильні обирати іноземну валюту, яка демонструє більшу стабільність і зберігає купівельну спроможність у довгостроковій перспективі.

В українських реаліях, особливо в довоєнний період, спостерігалось формування так званої бивалютної системи, у межах якої одночасно оберталися як гривня, так і долар США. Така система суттєво ускладнює процеси монетарного регулювання з боку Національного банку України, обмежуючи його можливості впливу на внутрішні економічні процеси [1].

Доларизація також розглядається як складова глобалізаційних процесів та результат лібералізації міжнародних фінансових ринків. Її поширення обумовлюється транснаціональними потоками капіталу, міжнародною торгівлею та змінами у валютній політиці великих економік світу.

Доларизація — це процес часткової або повної заміни національної валюти іноземною (переважно долларом США) в обігу, збереженні вартості або укладенні контрактів. Вона може бути офіційною (повною), неофіційною (частковою) та фінансовою. Причинами доларизації можуть бути макроекономічна нестабільність, інфляція, недовіра до національної валюти, слабкість інституцій, політична нестабільність.

Відповідно до методології МВФ розрізняють такі види доларизації:

- доларизація платежів (іноземна валюта використовується переважно як засіб платежу);
- реальна доларизація (іноземна валюта використовується в усіх операціях купівлі-продажу всередині країни);
- фінансова доларизація (товарні розрахунки переважно проводяться з використанням національної валюти, іноземна ж слугує для зберігання заощаджень).

Приблизно 80 років долар США відіграв роль головної міжнародної резервної валюти та основного засобу платежу у світовій торгівлі. Однак за останні два десятиліття частка світових резервів у доларах США, за деякими оцінками, впала з 73% у 2001 році до 58% у 2023 році. Долар США продовжує доминувати у світових розрахунках, однак міжнародні гравці поступово переходять на альтернативні валюти. Країнами з повністю доларизованою економікою є Еквадор, Сальвадор та Панама. В світі найбільш поширеною є часткова доларизація, особливо в країнах з перехідною економікою.

Доларизація — це процес активного використання іноземної валюти (найчастіше долара США) у внутрішній економіці країни паралельно або навіть замість національної валюти. В Україні це явище є хронічним і має глибокі структурні причини.

У контексті української економіки доларизаційні процеси мають комплексний характер і обумовлені низкою глибоких макро- та мікроекономічних чинників. Серед основних причин поширення доларизації можна виокремити такі:

Недовіра населення до банківської системи. Часті банківські кризи, випадки банкрутств фінансових установ, обмежений доступ до депозитів у кризові періоди, а також невдоволення якістю банківського обслугову-

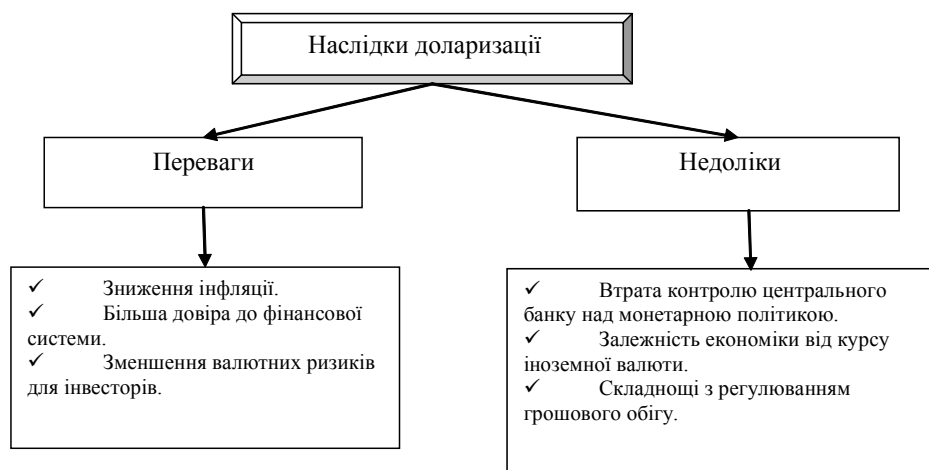

Рис. 1. Наслідки доларизації для економіки

вання зумовлюють втрату впевненості громадян у здатності банків захистити їхні заощадження.

Макроекономічна нестабільність. Системна волатильність гривні, високий рівень інфляції та значні інфляційні очікування навіть у періоди умовної економічної стабільності стимулюють населення та бізнес до переорієнтації на іноземну валюту як засіб збереження вартості.

Масове надходження іноземної готівки через трудову міграцію. Перерахування коштів трудових мігрантів з-за кордону формують сталий канал припливу валюти в країну, що сприяє її широкому використанню в побутовому та комерційному обігу.

Схильність населення заощаджувати в іноземній валюті. Громадяни часто обирають валюту (здебільшого долар США або євро) як основний інструмент накопичення через вищу стабільність порівняно з національною валютою, особливо в умовах політичної та економічної турбулентності.

Тінізація економіки. Високий рівень тіньових операцій, що часто обслуговуються в іноземній валюті, знижує попит на гривню та паралельно зміцнює позиції іноземних валют у внутрішньому обігу.

Зростання обсягів експорту та іноземних інвестицій. Валютна виручка від зовнішньоекономічної діяльності, а також надходження іноземного капіталу в різні галузі економіки сприяють накопиченню іноземної валюти на рахунках підприємств і посиленню її ролі у фінансовій системі.

Привабливість валютних фінансових інструментів. У багатьох випадках депозити та кредити в іноземній валюті мають більш вигідні та стабільні процентні ставки, що мотивує економічних агентів обирати валютні активи або зобов'язання.

Недосконале валютне регулювання. Слабкість нормативно-правової бази, зокрема в частині контролю за валютними операціями та обмеження використання валюти у внутрішніх розрахунках, ускладнює боротьбу з надмірною доларизацією.

Більшість з перелічених факторів є взаємопов'язаними та посилюють один одного. У сукупності вони формують стійке середовище, у якому іноземна валюта набуває домінуючої ролі. Це, у свою чергу, знижує ефективність національної монетарної політики та уск-

ладнює регуляторну діяльність центрального банку, поглиблюючи виклики, з якими стикається економіка в умовах криз і нестабільності.

Доларизація може бути як вимушеним, так і стратегічним рішенням, залежно від економічних умов конкретної країни. Наслідки доларизації мають як переваги так і недоліки (рис. 1).

В економічній науці доларизація аналізується з позицій теорії оптимальних валютних зон, портфельного вибору, теорії довіри до інституцій та моделей фінансової стабільності. Особливу увагу приділено впливу доларизації на ефективність монетарної політики, курсову стабільність, інфляційні процеси, а також здатність центрального банку виступати кредитором останньої інстанції.

Доларизація суттєво впливає на банківську систему України, оскільки значна частина економічних операцій проводиться в іноземній валюті. Це має як позитивні, так і негативні наслідки для фінансової стабільності країни.

Позитивними аспектами доларизації для банківської системи є:

— залучення іноземних інвестицій — депозити та кредити в доларах підвищують довіру іноземних інвесторів до українських банків; доларизація полегшує інтеграцію України у світові фінансові ринки.

— захист заощаджень населення — доларові депозити зменшують ризик втрати купівельної спроможності через інфляцію; громадяни використовують іноземну валюту як засіб накопичення.

— зниження валютного ризику для експортерів — бізнес, орієнтований на експорт, отримує доходи в іноземній валюті, що дозволяє мінімізувати втрати від курсових коливань.

Негативні наслідки доларизації для банківської системи України є:

— втрата ефективності монетарної політики НБУ — нацбанк не може повною мірою контролювати грошовий обіг, оскільки частина економіки працює в іноземній валюті; обмеженість впливу на інфляцію та відсоткові ставки;

— зростання валютного ризику — кредитування в доларах стає ризикованим для позичальників, доходи яких у гривнях; девальвація гривні може призвести до

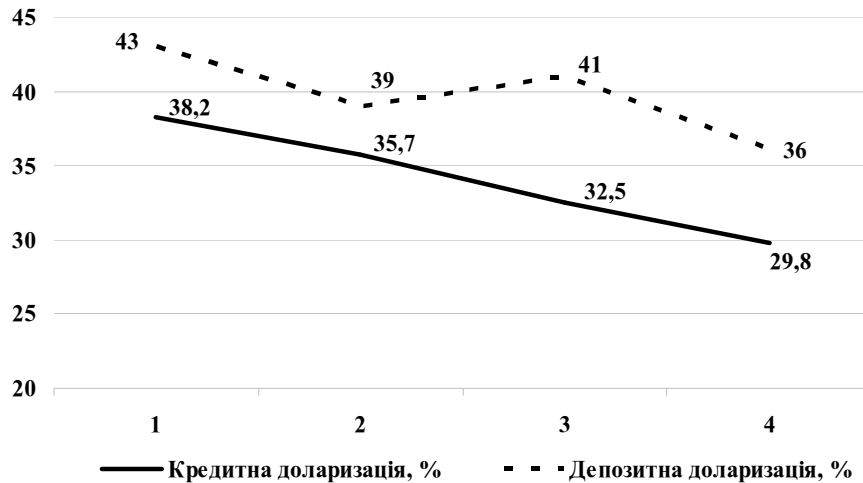

Рис. 2. Динаміка кредитної та депозитної доларизації в Україні за 2020–2023 роки

Джерело: систематизовано, узагальнено та згруповано за даними [5, 6].

неплатоспроможності позичальників та зростання проблемних кредитів у банках;

— зменшення ліквідності банківської системи — банки змушені тримати великі резерви в іноземній валюті; валютні дисбаланси можуть спричинити фінансову нестабільність;

— обмеження доступу до кредитних ресурсів — високий рівень доларизації зменшує кількість доступних гривневих кредитів, що ускладнює фінансування малого та середнього бізнесу.

Доларизація змінює структуру банківських операцій, підвищує валютні ризики, зменшує ефективність грошово-кредитної політики. Основні напрями впливу:

— зростання валютних кредитів — ризик неповернення через зміну курсу;

— депозитна доларизація — зменшення контролю НБУ над грошовою масою;

— складність проведення монетарної політики — обмеження дії інструментів рефінансування;

— валютні розриви у балансах банків — зростання вразливості до зовнішніх шоків.

У той же час, за певних умов, доларизація може стабілізувати економіку в умовах гіперінфляції, посилити довіру до банків, забезпечити захист заощаджень населення.

Упродовж останніх десятиліть доларизація залишається характерною ознакою фінансової системи України. Вона проявляється насамперед у високій частці валютних депозитів та кредитів у структурі банківського сектору. Цей феномен є прямим наслідком макроекономічної нестабільності, інфляційних коливань, недовіри до національної валюти та очікувань девальвації гривні.

Для оцінки рівня доларизації доцільно використовувати такі показники як:

1. Коефіцієнт депозитної доларизації — відношення депозитів у валюті до загального обсягу депозитів.

2. Коефіцієнт кредитної доларизації — відношення валютних кредитів до загального кредитного портфеля.

3. Рівень валютного перекосу — співвідношення між валютними зобов'язаннями та активами банків.

За даними Національного банку України, станом на кінець 2023 року частка депозитів у іноземній валюті (валютна доларизація) у загальній структурі депозитного портфеля банків становила близько 35,6%, а в окремі кризові періоди сягала понад 50%. Валютна структура кредитів також зазнала змін: у 2014—2015 рр. частка валютних кредитів перевищувала 60%, однак у результаті посилення валютного регулювання, обмежень НБУ та поступової стабілізації макроекономічної ситуації, цей показник зменшився до 26,4% у 2023 році.

Важливо зазначити, що на фоні воєнного стану та економічної нестабільності, доларизація знову демонструє тенденцію до зростання. Це пов'язано з активізацією заощаджень населення у твердих валютах, зростанням обсягів валютних надходжень (у тому числі з-за кордону) та побоюваннями щодо інфляційного тиску.

За даними Національного банку України, упродовж 2020—2023 років спостерігались наступні тенденції депозитної та кредитної доларизації (рис. 2).

У 2020 році частка валютних депозитів у загальному обсязі депозитів фізичних осіб становила близько 43%, у 2021 році цей показник знизився до 39% завдяки курсовій стабільності та зростанню довіри до гривні. У 2022 році, на фоні початку повномасштабного вторгнення, доларизація знову зросла — до 41%, що було зумовлено високим попитом населення на іноземну валюту. У 2023-початку 2024 років, згідно з даними НБУ, спостерігається поступове зниження цього показника до 36%, що пов'язано з заходами регулятора щодо підтримки стабільності гривні та лібералізації валютного ринку.

Валютні кредити банків залишаються популярними, особливо серед корпоративного сектору. У 2023 році їх частка становила понад 30% загального обсягу кредитів. У структурі кредитного портфеля доларова частка залишається високою через бажання підприємств хеджувати валютні ризики, особливо у зовнішньоекономічній діяльності.

Значна доларизація ускладнює ефективну реалізацію грошово-кредитної політики, оскільки знижує ефективність облікової ставки як інструменту впливу на економіку. Крім того, валютна переорієнтація призводить

до виникнення валютних ризиків, що погіршують якість кредитного портфеля, особливо у разі девальвації гривні. Це створює додаткове навантаження на резерви банків, знижує їхню ліквідність і підвищує ймовірність неплатоспроможності.

Водночас, із боку клієнтів банків (особливо корпоративних позичальників) використання іноземної валюти часто пов'язане з експортною діяльністю, що потребує валютних коштів у розрахунках, і в цьому контексті доларизація є адаптивним елементом до зовнішньоекономічних умов.

Для банківської системи доларизація має такі наслідки як:

1. Зниження ефективності монетарної політики. НБУ втрачає вплив на значну частину грошової маси, що номінована в іноземній валюті.

2. Підвищення валютного ризику в банках. Якщо клієнт отримав кредит у валюті, але отримує дохід у гривні — це створює високий ризик неповернення при девальвації.

3. Ускладнення управління ліквідністю. У періоди валютних коливань зростає попит на долари, що може створити дисбаланси у банках.

4. Системна вразливість. У кризовий період може виникнути ефект доміно — масовий відтік валютних депозитів та дефіцит ліквідності.

Варто зазначити, що Україна має вищий за середній рівень доларизації у порівнянні з іншими країнами Центральної та Східної Європи. У більшості країн ЄС валютна доларизація не перевищує 10—15%, тоді як в Україні вона стабільно вища за 30%.

У сучасних умовах глобалізації економіка кожної країни стає дедалі більш чутливою до змін, що відбуваються у світовому політичному, фінансовому та економічному середовищі. Відтак, будь-які зовнішні шоки чи нестабільність можуть миттєво відображатися на внутрішньому економічному стані, викликаючи коливання валютного курсу, зміну споживчих настроїв та фінансової поведінки населення. Саме тому проблема доларизації в Україні набуває особливої актуальності: вона не лише ускладнює проведення ефективної грошово-кредитної політики, але й поглиблює вразливість банківської системи до зовнішніх впливів.

У такому контексті питання пошуку дієвих підходів до зниження рівня доларизації є вкрай нагальним та потребує стратегічного, збалансованого підходу з боку Національного банку України. Водночас важливо усвідомлювати, що повна відмова від використання іноземної валюти в економіці в умовах відкритості та міжнародної інтеграції є не лише практично неможливою, але й недоцільною. Надмірне обмеження валютного обігу може призвести до ізоляції країни від міжнародної фінансової системи та торгівлі, що матиме негативні наслідки для економічного розвитку.

З огляду на це, стратегія дедоларизації має бути спрямована не на повну елімінацію іноземної валюти, а на досягнення так званого природного рівня доларизації — такого, за якого валютні активи та зобов'язання залишаються у межах, що не загрожують фінансовій стабільності та не обмежують інструментарій монетарної політики. За оцінками фахівців НБУ [9], в Україні оптимальний рівень доларизації міг би становити 10—20 %,

однак з урахуванням поточного рівня гістерезису, тобто інерційності попередніх валютних звичок, доцільним у середньостроковій перспективі вважається підтримання цього показника в межах 20-30 %.

Міжнародний досвід також свідчить про те, що проблема доларизації є типовою для більшості країн з ринковою економікою, особливо тих, що розвиваються. Уряди таких країн активно впроваджують політику дедоларизації, застосовуючи як адміністративні, так і ринкові інструменти — від підвищення привабливості національної валюти до зміцнення фінансової грамотності населення. Країни Латинської Америки, Східної Європи та Азії мають певні позитивні результати в цій сфері, зокрема шляхом стабілізації валютного ринку, підвищення прозорості банківського сектора та стимулювання внутрішніх заощаджень у національній валюті.

Таким чином, для України важливо не лише імплементувати ефективні підходи до зменшення доларизації, але й адаптувати їх до національних реалій, забезпечуючи баланс між відкритістю фінансового ринку та стійкістю внутрішньої економіки [8].

У сучасній світовій практиці різні країни обирають власні підходи до подолання надмірної доларизації, залежно від специфіки національної економіки, структури фінансової системи та макроекономічних ризиків. Аналіз міжнародного досвіду свідчить, що найефективнішими є ті інструменти, які поєднують монетарні стимули, розвиток внутрішніх фінансових ринків та нормативне обмеження використання іноземної валюти у внутрішніх розрахунках.

Так, у Перу процес дедоларизації здійснювався шляхом підвищення резервних вимог для банківських активів в іноземній валюті, що стимулювало фінансові установи до розширення гривневого кредитування. Крім того, застосовувались податкові стимули, що зробили національні операції більш привабливими. У результаті частка кредитів, номінованих в іноземній валюті, знизилася з 70% до менш ніж 40%, що є прикладом ефективного поєднання адміністративних і ринкових інструментів.

У Польщі процес дедоларизації відбувався більш м'яко. Замість адміністративного втручання, країна зосередилася на створенні стабільного макроекономічного середовища, посиленні довіри до національної валюти та розвитку внутрішнього фінансового ринку. Такий підхід дозволив уникнути різких коливань та забезпечити стійке зниження рівня доларизації.

Грузія впровадила низку обов'язкових обмежень, зокрема вимогу кредитування в національній валюті (ларі) для фізичних осіб, які отримують доходи в цій валюті. Додатково були розроблені інструменти захисту позичальників від валютних ризиків. Така стратегія дозволила зменшити вплив валютної нестабільності на фінансову систему країни.

Туреччина обрала активну політику "ліризації", що передбачає заохочення використання національної валюти через зміцнення її позицій на ринку. Попри це, ефективність таких заходів значною мірою обмежується високими політичними ризиками та недостатньою незалежністю центрального банку.

Отже, міжнародний досвід свідчить, що стратегія дедоларизації має базуватись на поєднанні економіч-

ної стимуляції та інституційної підтримки. Важливими елементами виступають посилення монетарної стабільності, підвищення довіри до національної валюти та розвиток внутрішнього фінансового ринку. З огляду на досвід зазначених країн, в Україні доцільно активізувати податково-стимулюючі заходи, підвищити вимоги до валютного кредитування, а також забезпечити прогнозованість та стабільність грошово-кредитної політики.

В умовах відкритої економіки та високої чутливості до валютних коливань, Україна активно впроваджує комплекс заходів, спрямованих на зниження рівня доларизації та зміцнення національної валюти. Основними інструментами цієї політики є як адміністративні обмеження, так і стимулюючі ринкові механізми.

Одним із ключових напрямів є стимулювання заощаджень у національній валюті. Для заохочення населення та бізнесу зберігати кошти в гривні, банки пропонують вищі відсоткові ставки на гривневі депозити у порівнянні з валютними. Національний банк України, регулюючи облікову ставку, безпосередньо впливає на дохідність банківських продуктів, стимулюючи таким чином попит на внутрішню валюту.

З метою зменшення валютного ризику в кредитному секторі, в Україні діє обмеження на видачу кредитів у валюті фізичним особам. Таке валютне регулювання дозволене лише у випадках, коли позичальник отримує дохід у відповідній іноземній валюті. Це обмежує потенційні загрози валютної доларизації кредитного портфеля та сприяє стабілізації банківської системи.

НБУ також фокусується на підтримці макроекономічної стабільності. Політика інфляційного таргетування, накопичення золотовалютних резервів, контроль за динамікою інфляції та курсова стабільність — усі ці заходи мають на меті посилення довіри до гривні як платіжного та накопичувального засобу.

Важливою умовою зниження рівня доларизації є підвищення довіри до банківської системи. Проведена банківська реформа, яка включає очищення ринку від неплатоспроможних установ, підвищення прозорості діяльності та посилення нагляду з боку регулятора, дозволила значно підвищити рівень фінансової надійності. Це, у свою чергу, позитивно впливає на сприйняття гривні серед населення.

Окремої уваги заслуговує процес валютної лібералізації, який супроводжується запровадженням сучасних інструментів контролю. Національний банк поступово знімає валютні обмеження, водночас впроваджуючи е-ліміти на інвестиції за кордон та розширюючи можливості для електронного моніторингу транскордонних операцій. Це сприяє лібералізації руху капіталу без створення ризиків для монетарної стабільності.

Таким чином, система заходів, яку реалізує Україна для подолання доларизації, базується на балансі між стимулюванням попиту на національну валюту, адміністративними обмеженнями та посиленням довіри до банківської системи. Комплексний підхід дозволяє поступово знижувати залежність економіки від іноземної валюти та формувати стабільне фінансове середовище.

Національний банк України у своїй політиці дедоларизації застосовує такі підходи:

— встановлення обмежень на валютне кредитування фізичних осіб;

— підвищення вимог до валютних резервів;

— заохочення гривневих депозитів через диференціацію відсоткових ставок;

— підвищення прозорості банківської системи та посилення банківського нагляду.

У підсумку, доларизація продовжує залишатися значущим викликом для банківської системи України, який потребує комплексного підходу до регулювання, макроекономічної стабілізації та посилення довіри до національної валюти.

Ефективна дедоларизація потребує комплексного підходу, який поєднує як макроекономічні, так і регуляторні заходи, спрямовані на підвищення довіри до національної валюти, розвиток внутрішнього фінансового ринку та зменшення залежності економіки від іноземних валют. Перспективні напрямки, які вже впроваджуються або можуть бути реалізовані в Україні та інших країнах, охоплюють кілька ключових аспектів.

Насамперед важливою умовою є підвищення довіри до національної валюти. Це досягається шляхом забезпечення макроекономічної стабільності: контролю за інфляцією, стабільного валютного курсу та зміцнення фінансової системи. У результаті, зменшується стимул для зберігання коштів в іноземних валютах, як серед громадян, так і серед бізнесу.

Наступним напрямком є розвиток фінансових інструментів у національній валюті. Розширення спектру гривневих депозитів, кредитних продуктів та боргових цінних паперів створює альтернативу валютним заощадженням. Водночас введення спеціальних умов, що стимулюють попит на такі інструменти, сприяє поступовій трансформації фінансової поведінки населення.

Важливою частиною стратегії дедоларизації є підтримка кредитування у гривні. Зокрема, обмеження валютного кредитування фізичних осіб, які не мають стабільного доходу в іноземній валюті, дозволяє уникнути ризиків, пов'язаних із валютними коливаннями, та зменшує частку валютних кредитів у банківських портфелях.

Велике значення має також розвиток національних платіжних систем. Створення та популяризація електронних платіжних сервісів, які працюють винятково в національній валюті, допомагає зменшити повсякденне використання іноземної валюти в розрахунках населення та бізнесу.

Обмеження валютного кредитування бізнесу є ще одним перспективним напрямом. Посилення регуляторного контролю за валютними позиками та пріоритетне надання кредитів у гривні зменшує ризики для банків та зміцнює внутрішній фінансовий ринок.

Крім того, важливо запроваджувати фіскальні заходи, що стимулюють зберігання заощаджень у національній валюті. Наприклад, введення податкових пільг на гривневі депозити або звільнення від оподаткування доходів від національних облігацій можуть істотно підвищити привабливість національної валюти.

Залучення міжнародних інвестицій через гривневі фінансові інструменти є ще одним потенційним інструментом дедоларизації. Це дозволить зміцнити попит на національну валюту з боку нерезидентів та забезпечити стабільний приплив капіталу.

Використання сучасних технологій у фінансовому секторі, зокрема блокчейн-рішень та цифрових валют, здатне прискорити перехід до більш широкого використання гривні у транзакціях, зменшуючи залежність від долара.

Також не варто недооцінювати важливість фінансової грамотності. Проведення інформаційних кампаній щодо ризиків доларизації та переваг збереження коштів у гривні сприяє формуванню раціональної фінансової поведінки серед населення.

Зрештою, активне залучення державних інвестицій у проєкти, що фінансуються у національній валюті, наприклад інфраструктурні чи соціальні ініціативи, також підвищує внутрішній попит на гривню та посилює її роль в економічному обороті.

Таким чином, перспективні напрямки дедоларизації базуються на комплексному підході, що охоплює монетарну, фінансову, інституційну та освітню складові. Їхнє послідовне впровадження здатне забезпечити зменшення залежності української економіки від іноземної валюти та формування стабільного валютного середовища.

ВИСНОВКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ПОДАЛЬШИХ РОЗВІДОК У ДАНОМУ НАПРЯМІ

Доларизація залишається серйозним викликом для банківської системи України. Вона надає певні переваги для фінансової стабільності, але водночас обмежує інструменти монетарної політики та підвищує ризики для кредитного ринку. Зменшення рівня доларизації можливе шляхом підвищення довіри до гривні, стабілізації економіки та розвитку внутрішнього фінансового ринку.

Зниження доларизації є складним процесом, що вимагає комплексного підходу. Ключовими елементами ефективної стратегії є забезпечення макроекономічної стабільності, зростання довіри до національної валюти, розвиток фінансових інструментів у гривні та запровадження розумного регулювання. Україна рухається в цьому напрямку, але потребує подальших реформ для досягнення стабільної дедоларизації економіки.

Література:

1. Береславська О. І. Дисбаланси валютного ринку України. Вісник Національного банку України. 2013. № 3. С. 3—9.
2. Дернава І. Доларизація економіки України в умовах війни: статистична оцінка. Економіка та суспільство. 2024 (69). <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2024-69-16>
3. Діба О. М., Хареви́ч А. С. Еволюція доларизації. Банківська справа. 2013. Вип. 2. С. 90—97.
4. Крупка І. М. Доларизація економіки України: сутність, еволюція та наслідки для фінансового ринку. Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія: Економіка і менеджмент. 2023. № 57. С. 48—53. URL: <https://journals.oa.edu.ua/Economy/article/download/3227/2956/5846>.
5. Національний банк України. Грошово-кредитна статистика. URL: <https://bank.gov.ua/ua/statistic/monetary>.

6. Національний банк України. Дані про кредити, надані банками в національній та іноземній валюті URL: <https://bank.gov.ua/ua/statistic/sector-financial/data-sector-financial>.

7. Олейнік К. Фінансова доларизація в умовах воєнного стану: нові виклики для банківської системи. Наукові записки НаУКМА. Економічні науки. 2023. № 6. С. 85—93. URL: <https://spne.ukma.edu.ua/article/view/289575>.

8. Панчишин С., Крупка І., Савка О. Про рівень доларизації економіки України в умовах війни. Вісник Львівського університету. Серія економічна. 2023. Випуск 64. С. 19—32. DOI: <http://dx.doi.org/10.30970/ves.2023.64.0.6402>

9. Хведчук К., Сініченко В., Топф В. Визначення природного рівня доларизації в економіці України. Вісник Національного Банку України. 2018. № 247. С. 41—47. URL: https://journal.bank.gov.ua/uploads/articles/247_3_ukr.pdf.

References:

1. Bereslavs'ka, O.I. (2013), "Imbalances of the Ukrainian currency market", *Visnyk Natsional'noho banku Ukrainy*, vol. 3, pp. 3—9.
2. Dernaova, I. (2024), "Dollarization of the Ukrainian economy in wartime: a statistical assessment", *Ekonimika ta suspil'stvo*. (69). <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2024-69-16>
3. Dyba, O.M. and Kharevych, A.S. (2013), "Evolution of dollarization", *Bankivs'ka sprava*, vol. 2, pp. 90—97.
4. Krupka, I.M. (2023), "Dollarization of the Ukrainian economy: essence, evolution and consequences for the financial market", *Naukovyj visnyk Mizhnarodnoho humanitarnoho universytetu*. Serii: Ekonomika i menedzhment, vol. 57, pp. 48—53, available at: <https://journals.oa.edu.ua/Economy/article/download/3227/2956/5846> (Accessed 25 March 2025).
5. National Bank of Ukraine (2025), "Monetary statistics", available at: <https://bank.gov.ua/ua/statistic/monetary> (Accessed 25 March 2025).
6. National Bank of Ukraine (2025), "Financial Sector Statistics", available at: <https://bank.gov.ua/ua/statistic/sector-financial/data-sector-financial> (Accessed 25 March 2025).
7. Olejnik, K. (2023), "Financial dollarization in martial law: new challenges for the banking system", *Naukovi zapysky NaUKMA. Ekonomichni nauky*, vol. 6, pp. 85—93, available at: <https://spne.ukma.edu.ua/article/view/289575> (Accessed 25 March 2025).
8. Panchyshyn, S., Krupka, I. and Savka, O. (2023), "On the level of dollarization of the Ukrainian economy in wartime", *Visnyk L'vivskoho universytetu*. Serii ekonomichna, vol. 64, pp. 19—32. DOI: <http://dx.doi.org/10.30970/ves.2023.64.0.6402>
9. Khvedchuk, K., Sinichenko, V. and Topf, V. (2018), "Determination of the natural level of dollarization in the Ukrainian economy", *Visnyk Natsional'noho Banku Ukrainy*, vol. 247, pp. 41—47, available at: https://journal.bank.gov.ua/uploads/articles/247_3_ukr.pdf (Accessed 25 March 2025).

Стаття надійшла до редакції 09.04.2025 р.